

Zanipolo

Itt nyugszanak a dózsék, had- és városintéző fáradalmak után. A templom előtt Colleoni lovasszobra, az alapvető lovasszobor, ehhez igazodik azóta is minden király és hadvezér szobra. De nem tudják utólréni a condottiere zordon férfitekintetét, és azt az egységet, amit ló és lovasa alkot, és amit méltán csodálnak annyira a művészettörténészek. Bent a Zanipolóban pedig láttam egy síremléket, amelyen a halott és a koporsója éppolyan elválaszthatatlanul egyek, mint a condottiere és a lova. Ez jobban megrendített: mert lovával nem mindenki jön együtt a világra, de a koporsójával...

Mulandóság. Velence már egyszer enyészetnek indult, a XIX. század elején, de azután megakadt ez a rettenetes folyamat. Meddig? Itt a Zanipolóban, a dózsék sírja fölött, megint elfog a nagy, a leküzdhetetlen vízió, a közös látomás, amely mindnyájunkat gyötör, akiknek belső ügyünk a történelem, ez a „visszafelé fordított prófétaság”. Eljön majd az idő, amikor a nagy városok palotáiban úgy fog tengődni az iszonyúan megfogyatkozott számú lakosság, mint a barlangokban a barlanglakók. A folyamat kezdetét itt-ott láthatjuk már régi nagyvárosokban: Párizsban a Place de Vosges-on, Rómában az Orsini-palotában, itt is, a Canal Grande külsőbb palotáiban. Eljön majd az idő, amikor szoba-konyhákra parcellázzák fel a Doge-palotát, és eljön majd az idő, amikor ezek a szoba-konyhák sem fognak már kelleni. Így halt meg az ókor is. Voltak századok, amikor Rómának nem volt több lakosa, mint egy falunak. Az Ember Tragédiájának eszkimó-jelenete még a természettudományos világban készült; ha ma írná Madách, bizonyára nem a sarkvidéken játszódna le, hanem a Szent Márk-téren vagy a párizsi Place de l'Opérán. Éva nem hókunyhóból mászna elő, hanem a metró-lejárat romjaiból.

Zanipolo

Qui si riposano i dogi, dopo le fatiche da amministratori civili e militari. Di fronte alla basilica si trova il monumento equestre a Colleoni, monumento equestre esemplare, al quale si rifecero, da quel momento in poi, tutte le statue di re e condottieri. Ma non si riesce a sostenere lo sguardo austero del condottiero, pare si dica così in italiano, e dell'unità che formano cavallo e cavaliere, che gli storici dell'arte contemplano con meritata ammirazione. All'interno della basilica del Zanipolo, però, ho visto un sepolcro, in cui il defunto e la bara costituivano un tutt'uno inseparabile tanto quanto quello del condottiero e del suo cavallo. Questa cosa mi ha scosso più delle altre: non tutti vengono al mondo con un cavallo, ma con una bara invece...

La caducità. Il lento declino per Venezia è già cominciato una volta, all'inizio del XIX secolo, ma poi questo spaventoso processo si è interrotto. Fino a quando? Qui nel Zanipolo, sopra la tomba dei dogi, ancora una volta mi cattura la grande, ineluttabile visione, la comune apparizione che tormenta tutti noi che percepiamo la storia come un fatto interiore, questo è il "profetismo a ritroso". Arriverà il momento in cui la popolazione, diminuita mostruosamente, vivrà di stenti nei palazzi signorili delle grandi città, al pari dei cavernicoli nelle caverne. L'inizio del processo è visibile qua e là in alcune grandi città antiche: a Place des Vosges a Parigi, a Palazzo Orsini a Roma, ed anche qui, nei palazzi che si affacciano sul Canal Grande. Arriverà il momento in cui il Palazzo dei Dogi sarà suddiviso in tanti bei monolocali e arriverà il momento in cui queste sistemazioni non serviranno neppure più. Anche l'antichità è morta così. Ci sono stati secoli in cui a Roma non c'era più gente che in un paesello. La scena degli eschimesi nella Tragedia dell'Uomo fu scritta nell'epoca delle scienze; se Madách la scrivesse oggi, non l'ambienterebbe sicuramente nell'Artico, ma a piazza San Marco, oppure a Place de l'Opéra a Parigi. Eva non striscerebbe fuori dall'igloo, ma dalle rovine di una fermata della metro.

Trad. di Gabriele Italiano